

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОГО БІЗНЕСУ

© 2019 ПІЛЕВИЧ Д. С.

УДК 658.6:004.738.5

JEL: M21

Пілевич Д. С. Теоретичне підґрунтя розвитку електронного бізнесу

Метою статті є поглиблення теоретичних положень розвитку електронного бізнесу. З'ясовано базові сутнісні ознаки електронного бізнесу як окремого, цілісного об'єкта дослідження. До їх числа віднесено такі: електронний бізнес – вид господарської діяльності; діяльність, яка повинна приносити дохід; діяльність, для здійснення якої активно використовуються інформаційно-комунікаційні технології та мережі; діяльність, у процесі якої такі технології відіграють провідну роль у всіх господарських процесах: споживанні, обміні, розподілі та виробництві; діяльність, яка створює додану вартість. З урахуванням окреслених результатів було запропоновано розглядати сутність електронного бізнесу таким чином: електронний бізнес – вид господарської діяльності, у межах якого активно використовуються інформаційно-комунікаційні технології та мережі, їх застосування дає можливість створити додану вартість та отримати дохід. Вагому увагу було також приділено виокремленню окремих елементів в системі електронного бізнесу, їх групуванню. Зокрема, серед цих елементів виділено такі: електронна комерція, електронний консалтинг, електронне платіжне обслуговування, електронний бізнес у сфері надання інформації, електронний бізнес у сфері працевлаштування, електронні фінансові послуги, електронні освітні послуги, електронний маркетинг.

Ключові слова: електронний бізнес, електронна комерція, інформаційно-комунікаційні технології, електронна послуга, господарська діяльність.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-5-67-72>

Рис.: 1. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 19.

Пілевич Дмитро Станіславович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри управлінського обліку, бізнес-аналітики та статистики, Національний університет державної фіскальної служби України (вул. Університетська, 31, Ірпінь, 08201, Україна)

E-mail: dmutrostan@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-9442-0262>

УДК 658.6:004.738.5

JEL: M21

UDC 658.6:004.738.5

JEL: M21

Пілевич Д. С. Теоретические основы развития электронного бизнеса

Целью статьи является углубление теоретических положений развития электронного бизнеса. Описаны базовые признаки электронного бизнеса как отдельного, целостного объекта исследования. К их числу отнесены следующие: электронный бизнес – вид хозяйственной деятельности; деятельность, которая должна приносить доход; деятельность, для осуществления которой активно используются информационно-коммуникационные технологии и сети; деятельность, в процессе которой информационно-коммуникационные технологии и сети играют ведущую роль во всех хозяйственных процессах: потреблении, обмене, распределении и производстве; деятельность, которая создает добавленную стоимость. С учетом полученных результатов было предложено рассматривать сущность электронного бизнеса следующим образом: электронный бизнес – вид хозяйственной деятельности, в рамках которого активно используются информационно-коммуникационные технологии и сети, их применение дает возможность создать добавленную стоимость и получить доход. Весомое внимание было также уделено выделению отдельных элементов в системе электронного бизнеса, их группированию. В частности, среди таких элементов выделены следующие: электронная коммерция, электронный консалтинг, электронное платежное обслуживание, электронный бизнес в сфере предоставления информации, электронный бизнес в сфере трудоустройства, электронные финансовые услуги, электронные образовательные услуги, электронный маркетинг.

Ключевые слова: электронный бизнес, электронная коммерция, информационно-коммуникационные технологии, электронная услуга, хозяйственная деятельность.

Рис.: 1. **Табл.:** 1. **Библ.:** 19.

Пілевич Дмитрій Станіславович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри управлінського учета, бізнес-аналітики та статистики, Національний університет державної фіскальної служби України (ул. Університетська, 31, Ірпінь, 08201, Україна)

E-mail: dmutrostan@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-9442-0262>

Pilevych D. S. Theoretical Bases for Development of Electronic Business

The aim of the article is to enhance the theoretical principles for development of electronic business. The basic features of e-business as a separate, holistic object of research are described. These include the following: e-business – a type of economic activity; an activity intended for generating income; an activity in which information and communication technologies and networks are actively used; an activity in which information and communication technologies and networks play a leading role in all business processes: consumption, exchange, distribution, and production; an activity which creates added value. Taking into account the results obtained, it is proposed to consider the essence of e-business as follows: e-business is a type of economic activity in which information and communication technologies and networks are actively used, their application making it possible to create added value and generate income. Special attention is also paid to the selection of individual elements in the e-business system and their grouping. In particular, the elements include the following: electronic commerce, electronic consulting, electronic payment services, electronic provision of information, electronic employment, electronic financial services, electronic educational services, electronic marketing.

Keywords: e-business, e-commerce, information and communication technologies, e-service, economic activity.

Fig.: 1. **Tabl.:** 1. **Bibl.:** 19.

Pilevych Dmytro S. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management Accounting, Business Analytics and Statistics, National University of the State Fiscal Service of Ukraine (31 Universytetska Str., Irpin, 08201, Ukraine)

E-mail: dmutrostan@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-9442-0262>

Сучасний розвиток економіки розвинутих країн відбувається під тиском процесів інформатизації суспільства, які кардинально змінюють усталені бізнес-моделі функціонування суб'єктів підприємницької діяльності, впливають на формування споживчої поведінки фізичних осіб і забезпечують органи державної влади новими інструментами для підвищення ефективності власної роботи. У такому середовищі економічні агенти намагаються адаптуватися до нових реалій і використати переваги активного впровадження інформаційних технологій. Проте, з іншого боку, розробка та постійне вдосконалення нових інформаційних технологій, їх впровадження в життя змінювало не лише усталені основи функціонування сформованих галузей національного господарства, але і створило умови для зміни форм ведення підприємницької діяльності, що сприяло виникненню електронного бізнесу.

Особливо глибокий вплив процеси інформатизації та впровадження нових сучасних інноваційних технологій здійснили на розвиток торгівлі, повністю змінивши базові принципи функціонування цього виду бізнесу. На сьогодні, на думку багатьох науковців, електронна комерція складає основу функціонування електронного бізнесу у світі. Відповідно, активний розвиток електронного бізнесу протягом останніх років, поглиблення різноманіття видів такого бізнесу та сфер, де активно використовуються інформаційні технології, посилює

важливість його розвитку й обумовлює необхідність проведення наукових досліджень у цій сфері.

Питанням дослідження сутності електронного бізнесу, його видів та їх ролі в розвитку економіки присвячено на сьогодні значну кількість наукових робіт таких авторів, як: Арцибасов В., Балик У., Борейко Н., Борисова Ю., Висоцька В., Воробйова О., Дутова М., Євтушенко Д., Желіховський В., Зайцева О., Крутова А., Маловичко С., Марусей Т., Одарченко А., Патраманська Л., Селіванова Н., Стойка В., Страхарчук В., Трубіна І., Шовкова О. Зміст електронної комерції як найбільш поширеного виду електронного бізнесу, що відіграє на сьогодні ключову роль у розвитку малого та середнього підприємництва, досліджується у роботах Давидова В., Денисової А., Дик В., Калужського М., Лавренюк Р., Мавєвської А., Макарової М., Рудецької А., Тардаскінаї Т., Шалевої О., Юдіна О. та ін.

Проте, враховуючи численні наукові здобутки значених учених, недостатньо вивченими та поглибленими залишаються питання теоретичного обґрунтування особливостей розвитку електронного бізнесу, визначення його видів.

Метою статті є поглиблення теоретичних положень розвитку електронного бізнесу.

Зупинимось більш детально на розгляді сутності поняття «електронний бізнес». У табл. 1 наведено окремі наукові підходи до розгляду цієї категорії.

Таблиця 1

Наукові підходи до розгляду сутності категорії «електронний бізнес»

Сутність трактування	Джерело
Е-бізнес – це якісно нова модель інтегрованої економічної діяльності, яка базується на використанні інформаційно-комунікаційних технологій та мереж як унікального макроекономічного середовища та основного засобу виробництва для оперативної комерційної та фінансової діяльності з метою підвищення ефективності наявних або широкого, динамічного розвитку нових сегментів бізнесу та отримання стабільного соціально-економічного ефекту [15, с. 60]	Страхарчук В., Страхарчук А. Концептуальні засади електронного банківського бізнесу. <i>Молодь і ринок</i> . 2012. № 4 (87). С. 59–64
Електронний бізнес (е-бізнес) розглядають як інтеграцію систем, процесів, організацій, ланцюгів, що створюють вартість, а також ринків, які використовують Інтернет і пов'язані з ним технології та концепції [9]	Науменкова С. В., Міщенко С. В. Ринок фінансових послуг // Ринок фінансових послуг : навч. посіб. Київ : Знання, 2010. 532 с.
Електронний бізнес – це будь-яка ділова активність, що використовує можливості глобальних інформаційних мереж для перетворення внутрішніх і зовнішніх зв'язків з метою створення прибутку [8, с. 1012]	Марусей Т. В. Основні тенденції розвитку ринку електронної комерції в Україні. <i>Економіка і суспільство</i> . 2018. Вип. 14. С. 1011–1015
Електронний бізнес – це перетворення основних бізнес-процесів компанії шляхом впровадження інтернет-технологій, націлене на підвищення ефективності діяльності. Електронним бізнесом є ділова активність, яка використовує можливості глобальних інформаційних мереж для перетворення внутрішніх і зовнішніх зв'язків фірм [7, с. 11]	Зайцева О. О., Болотинюк І. М. Електронний бізнес : навч. посіб. / за наук. ред. Н. В. Морзе. Івано-Франківськ : Лілея Н.В., 2015. 264 с.
Електронний бізнес – вид підприємництва, який здійснюється на основі інформаційних технологій для перетворення зв'язків підприємства з постачальниками, партнерами і клієнтами, з метою поліпшення загальної ефективності бізнесу та вдосконалення бізнес-процесів (виробництва, управління запасами, розробки продукту, управління ризиками, фінансів, управління знаннями та людськими ресурсами) [5, с. 185]	Євтушенко Д. Д. Електронний бізнес, електронна комерція, інтернет-торгівля: сутність та взаємозв'язок понять. <i>Бізнес Інформ</i> . 2014. № 8. С. 184–188
Електронний бізнес (E-business) – підвищення ефективності бізнесу, засноване на використанні інформаційних технологій, для того щоб забезпечити взаємодію ділових партнерів і створити інтегрований ланцюжок доданої вартості [2, с. 55]	Висоцька В. Особливості проектування і впровадження систем електронної комерції. <i>Вісник Національного університету «Львівська політехніка»</i> . 2008. № 631: Інформаційні системи та мережі. С. 55–77

Джерело: складено автором.

Аналіз наведених у табл. 1 наукових підходів до трактування дефініції «електронний бізнес» дає змогу виділити такі базові змістовні ознаки цієї категорії:

- 1) електронний бізнес – вид господарської діяльності, оскільки вимагає вкладення інвестицій у створення підприємства і дає можливість у подальшому здійснювати різні види економічної діяльності для отримання прибутку;
- 2) електронний бізнес – діяльність, яка повинна приносити дохід його власникам;
- 3) електронний бізнес – господарська діяльність, для здійснення якої активно використовуються інформаційно-комунікаційні технології та мережі, що відіграють провідну роль в отриманні доходів підприємства;
- 4) електронний бізнес – економічна діяльність, у процесі якої інформаційно-комунікаційні технології та мережі відіграють важливу роль у всіх ключових господарських процесах: споживанні, обміні, розподілі та виробництві;
- 5) електронний бізнес – господарська діяльність, яка створює додану вартість за допомогою використання інформаційно-комунікаційних технологій та мереж.

Таким чином, враховуючи окреслені змістовні ознаки категорії «електронний бізнес», можна зазначити: електронний бізнес – вид господарської діяльності, у межах якого активно використовуються інформаційно-комунікаційні технології та мережі, їх застосування дає можливість створити додану вартість та отримати дохід.

Зауважимо, що більш конкретно визначити сутність електронного бізнесу доволі важко, оскільки способів здійснення господарської діяльності за допомогою використання інформаційно-комунікаційних технологій та мереж існує велика кількість. Дуже часто такий вид бізнесу розвивається паралельно із розвитком звичайного бізнесу. Наприклад, взуттєвий магазин, який реалізує власний товар за допомогою прямих продажів покупцям в офлайн-режимі, паралельно може мати також і онлайн-магазин для продажу взуття. Подібна ситуація часто зустрічається у сфері громадського харчування, продажу побутової техніки тощо.

Таким чином, можна визначити декілька напрямків створення електронного бізнесу. До їх числа можна віднести такі:

1. Створення підприємства, яке виключно надає послуги за допомогою використання інформаційно-комунікаційних технологій та мереж. До особливостей функціонування такого суб'єкта господарювання варто віднести такі: відсутність фізичних відділень, структурних підрозділів, які безпосередньо взаємодіють зі споживачами під час надання основного виду діяльності; наявність фізичних складів, центрів, які використовуються для надання послуг (не завжди, особливо для фінансових компаній, що надають фінансові послуги онлайн); існування центрального офісу; наявність значного штату

ІТ-спеціалістів; формування креативного середовища для роботи працівників; наявність ефективного працюючого каналу спілкування з клієнтами за допомогою телефонних дзвінків; проведення масштабних маркетингових заходів саме в мережі Інтернет та ін.

2. Розширення переліку послуг електронними вже діючим підприємством з поступовим виділенням такого виду діяльності в окремих напрямках бізнесу. До особливостей створення такого електронного бізнесу варто віднести такі: наявність у структурі суб'єкта господарювання матеріальних структурних підрозділів, існування прямого контакту між виробниками та споживачами товарів (переважно, але не обов'язково), штат складається не лише із ІТ-спеціалістів, але й інших категорій працівників; поступовий розвиток бізнесу паралельно з основним; тривалі процеси спрощення різних процесів за допомогою впровадження нових інформаційних технологій на різних етапах виробництва та продажу товарів (надання послуг); поєднання переваг ведення звичайного й електронного бізнесу, що дозволяє створити якісні умови обслуговування клієнтів.
3. Поступовий перехід суб'єкта господарювання до ведення виключно електронного бізнесу. До особливостей створення такого електронного бізнесу варто віднести такі: еволюційний шлях трансформації способу ведення підприємницької діяльності; обмеженість використання, оскільки не всі види бізнесу можна повністю перенести в електронний режим; значні трансформаційні процеси в здійсненні господарської діяльності, які вимагають зміни структури підприємства, персоналу, стандартів надання послуг (продажу товарів); відбувається зміна логотипів, символіки компанії, здійснюється ребрендинг тощо.

Таким чином, ведення електронного бізнесу може відбуватися різними шляхами. Наприклад, фінансові компанії, які активно на сьогодні розвиваються в Україні, запроваджують надсучасні фінансові технології і пропонують широкий спектр власних послуг для клієнтів. Такі установи не мають відповідних структурних підрозділів як банківські установи або інші класичні фінансові посередники. В їх діяльності важливу роль відіграє кваліфікований персонал та його здатність продукувати нові ідеї для максимального задоволення потреб клієнтів у фінансових послугах. Натомість інтернет-магазин повинен мати власний офіс, де клієнти мають змогу забрати товар, складські приміщення, сервісні центри й офісні приміщення для опрацювання заявок клієнтів. У цьому бізнесі також важливу роль відіграє процес спілкування з клієнтом наживо за допомогою телефонного зв'язку.

Отже, чітко виділити межі електронного бізнесу в системі національного господарства дуже складно,

оскільки існує значна кількість видів такого бізнесу, які дуже тісно взаємопов'язані з іншими видами економічної діяльності. Проте існує значна кількість наукових праць, у межах яких автори намагаються ідентифікувати базові компоненти системи такого бізнесу, виокремлення яких сприяє більш якісному дослідженню особливостей його ведення. Розглянемо такі концептуальні підходи детальніше.

Євтушенко Д. Д. до складових електронного бізнесу відносить такі: електронний маркетинг, електронні аукціони, електронна пошта, електронна освіта, електронні НДР і ДКР, електронні банки й електронна комерція (інтернет-торгівля, управління персоналом, оформлення, виконання та оплата замовлення, співпраця з постачальниками, фінансовими установами, державними та місцевими органами влади) [5, с. 188]. Зайцева О. О., Болотинюк І. М. зауважують, що до основних напрямків сучасного електронного бізнесу необхідно віднести такі: електронна комерція, надання маркетингових послуг, проведення фінансового аналізу, використання електронних платіжних систем, пошук співробітників і фахівців, партнерські взаємовідносини, підтримка користувачів мережі Інтернет та покупців [7, с. 12]. Шалева О. І. стверджує, що базовими складовими електронного бізнесу є електронна комерція, використання електронних платіжних систем, надання маркетингових послуг, пошук співробітників та продавців, проведення фінансового аналізу, партнерські відносини та ін. [17, с. 9].

Страхарчук В., Страхарчук А. зауважують, що сьогодні електронний бізнес охоплює всі види підприємницької діяльності, що здійснюються в кібернетичному просторі, а саме: електронну торгівлю, електронну рекламу, електронний маркетинг, електронний рекрутинг тощо [15, с. 60]. Своєю чергою, Стойка В. С., Палош М. І. пропонують такі основні види електронного бізнесу: електронні магазини, електронні аукціони, електронні платіжні системи, електронний маркетинг, електронна комерція, електронні ЗМІ тощо [14, с. 130].

Проте зазначимо, що окреслені підходи вчених більше спрямовані на визначення видів електронного бізнесу, що здійснюється підприємствами у сфері виробництва, продажу. На сьогодні, однак, до видів електронного бізнесу, на наше переконання, варто віднести також послуги у сфері освіти, надання фінансових послуг (не лише розрахункових, а і кредитних, депозитних, інтернет-трейдинг та ін.), медичних послуг тощо.

Найбільшу роль у структурі елементів електронного бізнесу на сьогодні відіграє саме електронна комерція. Цю позицію підтримує більша частина вчених, що займаються дослідженням у цій сфері. Зокрема, Одарченко А. М., Сподар К. В. стверджують, що електронна комерція є найважливішим складовим елементом електронного бізнесу. Виникнення і швидке поширення у світі електронного бізнесу обумовлено низкою об'єктивно необхідних для цього умов. Перш за все, це високий рівень комп'ютеризації суспільства. Крім того,

для швидкого поширення електронного бізнесу необхідно, щоб інформаційний і технологічний потенціал Інтернету перевищив деякий критичний рівень, що відкриває доступ до нього не тільки порівняно обмеженого кола елітарних користувачів, але і широких мас населення. Ще однією передумовою електронізації бізнесу є досягнення певного рівня інтеграції (інформаційною і технологічною) внутрішньокорпоративних інформаційних систем та Інтернет [10, с. 343].

Розглянемо більше детально сутність електронної комерції як окремої економічної системи. Наприклад, Балик У. О., Колісник М. В. зазначають, що електронна комерція – це широкий набір інтерактивних методів ведення діяльності з надання споживачам товарів та послуг [1, с. 12]. Своєю чергою, Желіховський В. М. стверджує, що електронна комерція – система відносин у сфері здійснення обміну даними (електронними документами) та інформацією між суб'єктами господарювання з використанням глобальної мережі Інтернет [6, с. 9]. Патраманська Л. Ю. пропонує таке визначення: електронна комерція – будь-який вид ділової активності суб'єктів господарювання, що провадиться з використанням сучасних інформаційних технологій, систем і комунікаційних засобів з метою отримання прибутку та задоволення потреб споживачів [11].

Проаналізувавши значну кількість наукових робіт у сфері дослідження сутності електронної комерції, врахувавши їх найбільш вагомий результати, електронну комерцію будемо розглядати як вид господарської діяльності, за якого відбувається взаємодія між двома економічними суб'єктами з приводу продажу товарів за допомогою використання інформаційних мережевих технологій і внаслідок чого відбувається задоволення потреб одних учасників таких відносин та формується дохід у інших [12; 13, с. 119].

Таким чином, визначення сутності дефініції «електронна комерція» та «електронний бізнес» є дуже схожими. На наше переконання, електронна комерція є складовою системи електронного бізнесу і характеризує процеси купівлі та продажу, насамперед, товарів за допомогою використання інформаційно-комунікаційних технологій та мереж. Електронний бізнес також існує і в інших економічних сферах діяльності. Наприклад, у сфері надання фінансових та освітніх послуг, маркетингової діяльності тощо. Таким чином, підтримуємо позицію Науменкової С. В. та Міщенко С. В., які стверджують, що система е-бізнесу набагато складніша від електронної комерції рівнем взаємодії з навколишнім середовищем і охоплює всі внутрішні процеси компанії (виробництво, управління, науково-технічні дослідження тощо), її вертикальні і горизонтальні взаємини з іншими підприємствами, установами, державою, громадськими організаціями [9].

Розглянемо окремі складові системи електронного бізнесу, які на сьогодні можна виділити, зважаючи на складність такої системи та значні різновиди підприємницької діяльності, яка на сьогодні вже здійснюється в мережі Інтернет (рис. 1).

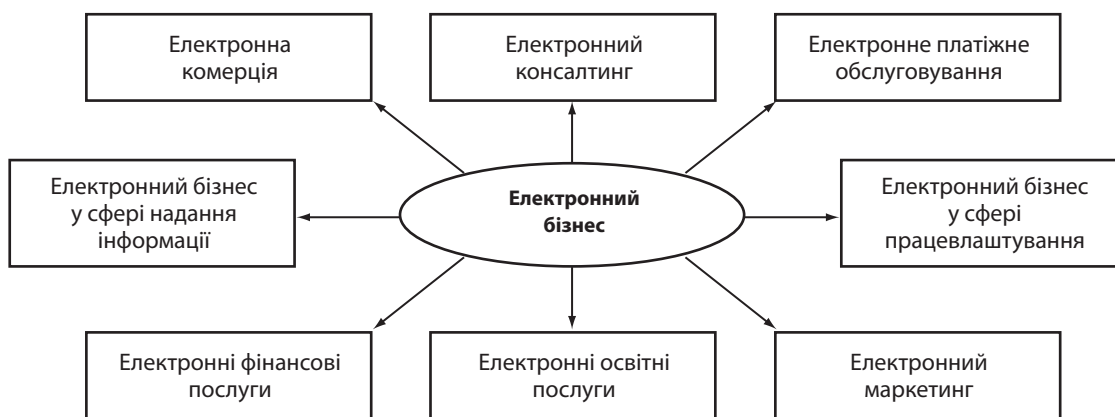

Рис. 1. Основні види електронного бізнесу

Джерело: складено автором з урахуванням [3, с. 28–30; 4; 16; 19].

Таким чином, на рис. 1 наведено базові, ключові види електронного бізнесу, які на сьогодні вже сформувалися і поступово розвиваються. Зауважимо, що значна кількість видів такого бізнесу розвиваються з уже наявних його типів. Наприклад, у фінансовій сфері, де на сьогодні найбільшого розвитку отримали послуги з надання платіжних розрахунків, поступово виникли також послуги з перерахування коштів між рахунками, надання кредитів онлайн, виникнення монобанків, котрі за своєю сутністю є новими видами електронного бізнесу, і модель функціонування підприємств, що їх пропонують, відрізняється від тих суб'єктів, які надають просто розрахункові послуги через мережу Інтернет.

Зауважимо, що вчені дуже часто не виділяють як вид електронні послуги у сфері інформатизації. Проте такі послуги відіграють важливу роль у функціонуванні сучасного суспільства. Наприклад, сайти оголошень, де також пропонуються платні послуги, функціонування бюро кредитних історій, діяльність яких на сьогодні відбувається виключно через використання Інтернету та ін.

ВИСНОВКИ

У статті проаналізовано теоретичне підґрунтя розвитку електронного бізнесу, з'ясовано його базові сутнісні ознаки та визначено зміст, а саме: електронний бізнес – вид господарської діяльності, у межах якого активно використовуються інформаційно-комунікаційні технології та мережі, їх застосування дає можливість створити додану вартість та отримати дохід. Також у статті розглянуто основні напрямки створення електронного бізнесу, визначено їх особливості та характерні риси. Вагому увагу було також приділено виокремленню на основі аналізу вже сформованих наукових концепцій окремих елементів у системі електронного бізнесу, їх групуванню. Зокрема, серед таких елементів виділено такі: електронна комерція, електронний консалтинг, електронне платіжне обслуговування, електронний бізнес у сфері надання інформації, електронний бізнес у сфері працевлаштування, електронні фінансові послуги, електронні освітні послуги, електронний маркетинг.

Визначено, що найбільшу роль серед зазначених видів бізнесу на сьогодні відіграє електронна комерція, проаналізовано наукові підходи до визначення сутності цієї дефініції та запропоновано розглядати її зміст таким чином: електронна комерція – вид господарської діяльності, за якого відбувається взаємодія між двома економічними суб'єктами з приводу продажу товарів за допомогою використання інформаційних мережевих технологій, внаслідок чого відбувається задоволення потреб одних учасників таких відносин та формується дохід у інших.

Перспективними напрямками у сфері теоретичного обґрунтування особливостей розвитку електронного бізнесу вважаємо детальний розгляд окремих його видів, ідентифікації специфічних рис їх реалізації. Також цікавими є питання прогнозування створення нових видів електронного бізнесу у майбутньому та аналіз передумов їх виникнення. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Балик У. О., Колісник М. В. Електронна комерція як елемент системи світового господарства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2014. № 811 : Логістика. С. 11–19.
2. Висоцька В. Особливості проектування і впровадження систем електронної комерції. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2008. № 631 : Інформаційні системи та мережі. С. 55–77.
3. Дубина М. В. Механізм розвитку ринку фінансових послуг на основі формування інституту довіри: теорія, методологія, практика : монографія. Чернігів : ЧНТУ, 2018. 668 с.
4. Дубина М. В. Науково-теоретичні засади функціонування фінансових компаній на ринку фінансових послуг України. Розвиток фінансових посередників у турбулентних умовах функціонування національної економіки: колективна монографія / за заг. ред. В. П. Ільчука. Чернігів : ЧНТУ, 2017. С. 45–57.
5. Євтушенко Д. Д. Електронний бізнес, електронна комерція, інтернет-торгівля: сутність та взаємозв'язок понять. *Бізнес Інформ*. 2014. № 8. С. 184–188.
6. Желіховський В. М. Правові засади електронної комерції в Україні : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 12.00.07. Київ, 2007. 22 с.

7. Зайцева О. О., Болотинюк І. М. Електронний бізнес : навч. посіб. / за наук. ред. Н. В. Морзе. Івано-Франківськ : Лілея НВ, 2015. 264 с.

8. Марусей Т. В. Основні тенденції розвитку ринку електронної комерції в Україні. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 14. С. 1011–1015.

9. Науменкова С. В., Міщенко С. В. Ринок фінансових послуг. Ринок фінансових послуг : навч. посіб. Київ : Знання, 2010. 532 с.

10. Одарченко А. М., Сподар К. В. Особливості електронної комерції та перспективи її розвитку в Україні. *Бізнес Інформ*. 2015. № 1. С. 342–346.

11. Патраманська Л. Ю. Електронна комерція: переваги та недоліки. *Ефективна економіка*. 2015. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4505>

12. Пілевич Д. С. Застосування системного підходу до розгляду сутності електронної комерції. *Бізнес Інформ*. 2019. № 2. С. 109–114.

13. Пілевич Д. С. Науково-концептуальні засади визначення сутності електронної комерції. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2018. № 4 (16). С. 114–121.

14. Стойка В. С., Палош М. І. Розвиток фінансових послуг в системі електронного бізнесу. *Вісник Черкаського університету. Серія : Економічні науки*. 2015. № 12 (345). С. 128–132.

15. Страхарчук В., Страхарчук А. Концептуальні засади електронного банківського бізнесу. *Молодь і ринок*. 2012. № 4 (87). С. 59–64.

16. Тарасенко А. В., Дубина М. В., Тарасенко О. О. Науково-концептуальні положення функціонування системи електронних фінансових послуг в Україні // Детермінанти соціально-економічного розвитку України в умовах трансформаційних зрушень : кол. моногр. / за заг. ред. В. П. Ільчука. Чернівці : ЧНТУ, 2018. С. 276–294.

17. Шалева О. І. Електронна комерція : навч. посіб. Київ : Центр учб. літ., 2011. 216 с.

18. Shkarlet S. M., Dubyna M. V. Essence and features of information society development. *Scientific bulletin of Polissia*. 2017. No. 2 (10), Vol. 1. P. 152–158.

19. Shkarlet S. M., Dubyna M. V., Tarasenko A. V. Basic descriptors of the information economy development. *Scientific bulletin of Polissia*. 2017. No. 3 (11), Vol. 1. P. 8–15.

REFERENCES

Balyk, U. O., and Kolisnyk, M. V. "Elektronna komertsiiia yak element systemy svitovoho hospodarstva" [E-commerce as an element of the world economy]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»*, no. 811: Lohistyka (2014): 11-19.

Dubyna, M. V. "Naukovo-teoretychni zasady funktsionuvannia finansovykh kompanii na rynku finansovykh posluh Ukrainy" [Theoretical and theoretical foundations of the functioning of financial companies in the financial services market of Ukraine]. In *Rozvytok finansovykh poserednykh u turbulentykh umovakh funktsionuvannia natsionalnoi ekonomiky*, 45-57. Chernihiv: ChNTU, 2017.

Dubyna, M. V. *Mekhanizm rozvytku rynku finansovykh posluh na osnovi formuvannia instytutu doviry: teoriia, metodolohiia, praktyka* [The mechanism of financial services market development

based on the establishment of a trust institution: theory, methodology, practice]. Chernihiv: ChNTU, 2018.

Marusei, T. V. "Osnovni tendentsii rozvytku rynku elektronnoi komertsii v Ukraini" [Main tendencies of the development of the e-commerce market in Ukraine]. *Ekonomika i suspilstvo*, no. 14 (2018): 1011-1015.

Naumenkova, S. V., and Mishchenko, S. V. *Rynok finansovykh posluh* [Financial services market]. Kyiv: Znannia, 2010.

Odarchenko, A. M., and Spodar, K. V. "Osoblyvosti elektronnoi komertsii ta perspektyvy yii rozvytku v Ukraini" [Features of e-commerce and prospects for its development in Ukraine]. *Biznes Inform*, no. 1 (2015): 342-346.

Patramanska, L. Yu. "Elektronna komertsiiia: perevahy ta nedoliky" [E-Commerce: Advantages and Disadvantages]. *Efektivna ekonomika*. 2015. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4505>

Pilevych, D. S. "Naukovo-kontseptualni zasady vyznachennia sutnosti elektronnoi komertsii" [Scientific and conceptual foundations for determining the essence of e-commerce]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia*, no. 4 (16) (2018): 114-121.

Pilevych, D. S. "Zastosuvannia systemnoho pidkhodu do rozzhliadu sutnosti elektronnoi komertsii" [Applying a systematic approach to addressing the essence of e-commerce]. *Biznes Inform*, no. 2 (2019): 109-114.

Shaleva, O. I. *Elektronna komertsiiia* [E-commerce]. Kyiv: Tsentru uchb. lit., 2011.

Shkarlet, S. M., and Dubyna, M. V. "Essence and features of information society development". *Scientific bulletin of Polissia*, vol. 1, no. 2 (10) (2017): 152-158.

Shkarlet, S. M., Dubyna, M. V., and Tarasenko, A. V. "Basic descriptors of the information economy development". *Scientific bulletin of Polissia*, vol. 1, no. 3 (11) (2017): 8-15.

Stoika, V. S., and Palosh, M. I. "Rozvytok finansovykh posluh v systemi elektronnoho biznesu" [Development of financial services in the e-business system]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriya : Ekonomichni nauky*, no. 12 (345) (2015): 128-132.

Strakharchuk, V., and Strakharchuk, A. "Kontseptualni zasady elektronnoho bankivskoho biznesu" [The Conceptual Basis of Electronic Banking Business]. *Molod i rynek*, no. 4 (87) (2012): 59-64.

Tarasenko, A. V., Dubyna, M. V., and Tarasenko, O. O. "Naukovo-kontseptualni polozhennia funktsionuvannia systemy elektronnykh finansovykh posluh v Ukraini" [Scientific and conceptual provisions of the functioning of the system of electronic financial services in Ukraine]. In *Determinanty sotsialno-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy v umovakh transformatsiinykh zrushen*, 276-294. Chernihiv: ChNTU, 2018.

Vysotska, V. "Osoblyvosti proektuvannia i vprovadzhennia system elektronnoi komertsii" [Features of designing and implementing e-commerce systems]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»*, no. 631: Informatsiini systemy ta merezhi (2008): 55-77.

Yevtushenko, D. D. "Elektronnyi biznes, elektronna komertsiiia, internet-torhivlia: sutnist ta vzaiemozviazok poniat" [E-Business, E-Commerce, Internet Commerce: The Essence and Interconnection of Concepts]. *Biznes Inform*, no. 8 (2014): 184-188. Zaitseva, O. O., and Bolotyniuk, I. M. *Elektronnyi biznes* [E-business]. Ivano-Frankivsk: Lileia NV, 2015.

Zhelikhovskiy, V. M. "Pravovi zasady elektronnoi komertsii v Ukraini" [Legal principles of e-commerce in Ukraine]: *avtoief. dys. ... kand. ekon. nauk. : 12.00.07*, 2007.